

PRAHA OBJEKTIVEM TAJNÉ POLICIE V BRUSELU

Dne 7. dubna 2009 byla v prostorách Stálého zastoupení České republiky při Evropské unii v Bruselu slavnostně zahájena výstava *Praha objektivem tajné policie*.

Výstava *Praha objektivem tajné policie* a také stejnojmenná dvojjazyčná kniha, kterou připravil Ústav pro studium totalitních režimů ve spolupráci s Archivem bezpečnostních složek a která byla na vernisáži pokřtěna, představuje činnost Správy sledování Státní bezpečnosti. Komunistické politické policii, respektive jejím příslušníkům, se nechtěně podařilo zachytit kromě sledovaných osob také podobu Prahy v 70. a 80. letech 20. století.

Výstava i kniha měly evropskou premiéru a byly na půdě Stálého zastoupení České republiky při Evropské unii v Bruselu slavnostně před-

*Knihu *Praha objektivem tajné policie* pokřtili (zleva) velvyslankyně ČR při EU Milena Vicenová, spoluautorka Anna Pavlíková-Meclová, ředitel ÚSTR Pavel Žáček a mluvčí Stálého zastoupení ČR při EU Jan Vytopil*
Foto: Jiří Reichl

*Zájem čtenářů vzbudila i anglická verze knihy *Oběti okupace**

Foto: Jiří Reichl

staveny za účasti velvyslankyně ČR při EU Mileny Vicenové, ředitele Ústavu pro studium totalitních režimů Pavla Žáčka, ředitele Archivu bezpečnostních složek Ladislava

Bukovszkého a téměř devadesáti hostů ze všech evropských institucí sídlících v Bruselu.

Kromě fotografií v publikaci a na výstavních panelech měli návštěvníci možnost zhlédnout i videozáznam ze sledování Pavla Kohouta 17. listopadu 1982. Tehdy přiletěl do Prahy a okamžitě se ocitl pod dohledem kamer StB, které zaznamenaly jeho pobyt v tranzitním prostoru ruzyňského letiště. Pavel Kohout, tenkrát již občan Rakouska, se v týž den, kdy prezident ČSSR Gustáv Husák navštívil Vídeň, sešel na pražském letišti za asistence StB se svou dcerou a strhl tak na sebe pozornost zahraničních médií.

Originální pásek pochází z fondů Archivu bezpečnostních složek a bylo velmi náročné převést jej do digitální podoby. Podle Vratislava Rypara, odborníka, který se tohoto choulostivého úkolu ujal, byl záznam natočen na půlpalcový pásek v normě EIAJ-1.

Bohužel signál z tehdejších kamer neodpovídá dnešní, a dokonce ani tehdejší televizní normě. Monitor obrázků ukáže bez problémů, ale jakékoliv další zpracování (přepis, digitalizace atd.) takového signálu může být problematické, shrnul V. Rypar technické potíže. K obsahu dodal: Na pásku není zaznamenán žádný zvuk. Záznam je černobílý, je tvořen hrubými prostřihy z jednotlivých pevně montovaných kamer, dálkově ovládaných zřejmě z jednoho sledovacího ústředí. Vzhledem k tehdejšímu technickým možnostem jsou obrázky mdlé a nekонтрастní, nicméně čitelné.

Výstava byla v Bruselu k vidění do 29. dubna. Je již naplánováno její turné po evropských i mimoevropských státech tak, aby veřejnost na celém světě měla možnost poznat, jak se chovala komunistická tajná policie, která v Československu udržovala režim u moci dlouhých čtyřicet let.

(mč)

TŘETÍ ODBOJ V LICHTENŠTEJNSKÉM PALÁCI

Ve dnech 15.-16. dubna uspořádal Ústav pro studium totalitních režimů ve spolupráci s Úřadem vlády ČR mezinárodní konferenci *Odboj a odpor proti komunistickému režimu v Československu a ve střední Evropě*. Konala se v rámci předsednictví ČR Evrpské unii.

Žádná doba ani žádný systém nezbaví člověka jeho osobní odpovědnosti. Zotročení, relativismus a vyprázdňenost hrozí vždy, v demokracii jako v totalitě, řekl v zahajovacím projevu premiér

Zahájení konference sledoval zaplněný sál
Foto: Přemysl Fialka

Mirek Topolánek. Historik Tomáš Bursík ve svém výrazném příspěvku o diskusi nad třetím odbojem připomněl dluhy české historiografie vůči protikomunistickému odboji a odporu především v padesátých a šedesátých letech minulého století: *V odborné rovině neprobíhá diskuse o protikomunistickém odboji. Zřetelně chybí v pozitivním slova smyslu setkávání se a střetávání napříč vědeckými, akademickými a dalšími institucemi.*

Na simultánně tlumočené konferenci vystoupila řada historiků českých i zahraničních - z Německa, Maďarska, Polska, Slovenska, Slovinska, Rumunska, Bulharska, Litvy, Francie i Finska. Mezinárodní srovnání zviditelnilo kontrasty ve vnímání postav tohoto odboje. Případ bratří Mašínů, kterému byl na konferenci věnován celý panel,

Milan Paumer ze skupiny bratří Mašínů v rozhovoru s náměstkem ředitele ÚSTR Miroslavem Lehkým
Foto: Přemysl Fialka

dodnes vzbuzuje kontroverzní reakce. To je ale české specifikum, například v Polsku zrovna kontroverznost protikomunistického odboje není vůbec nosné téma. *Ozbrojená konspirace, to bylo kolem dvou set tisíc lidí. Tím pádem tu neexistuje kontroverze, protože většina lidí považovala komunisty za okupanty a do okupantů se střelili,* upozornil na zcela odlišnou situaci u našich sousedů polský historik Rafal Wnuk.

Pozornost vyvolal příspěvek Prokopa Tomka z Vojenského historického ústavu, který názorně popsal několik způsobů, jak se přes bedlivě strážené hranice Československa v první polovině 50. let dostávali kurýři: odbojové organizace vynalézavě přicházely s různými nápady, jako bylo například použití speciálního skafandru, který umožnil překonávat hranici ve vodě. Řada dalších příspěvků se věnovala konkrétním a málo známým příběhům jednotlivých odbojových skupin či akcí.

První konferenční den ukončila projekce staršího dokumentu Martina Vadase *Země bez hrdinů, země bez zločinců* o případu bratří Mašínů. Film uvedl sám režisér, který po projekci odpovídal na dotazy diváků. Druhý den uzavíral pamětnický panel, na němž za častého přerušování potles-

kem promluvili čtyři hrdinové: Hana Truncová (nar. 1924), odsouzená za velezradu na 13 let, Miloslav Nerad (nar. 1921), odsouzený za velezradu a špionáž na 20 let, Tomáš Sedláček (nar. 1918) a Vojtěch Klečka (nar. 1921), odsouzení na doživotí. *Rozdíl mezi druhým a třetím odbojem je, že vězeň druhého odboje měl po propuštění okamžitě pomoc a okamžitě mohl mluvit do mikrofonu o tom, co prožil. Psalo se to ve všech médiích. Ale vězni třetího odboje toto neměli,* řekla paní Truncová s tím, že zákon o uznání třetího odboje zde pořád chybí. *Stále se najde někdo, kdo má máslo na hlavě, a ten to brzdí,* konstatovala paní Truncová a sál ji odměnil potleskem. V pamětnickém panelu promluvil díky telemostu České televize z anglického Oxfordu i Josef Mašín. Do Česka ale přijet nehodlá, jeho postoj zůstává nesmlouvavý: *I dneska je v Česku velká debata o tom, jestli má komunistická strana dále fungovat. Její zástupci sedí v parlamentu a rozhodují o složení vlády, to považují za ostudu,* řekl kriticky.

Třetí odboj je stále živé téma, což dokládá i fakt, že program probíhající paralelně ve dvou sálech Lichtenštejnského paláce přitáhl po oba dny desítky zájemců.

Katka Volná

PAMĚŤ NÁRODA

Cena pro internetový portál zavazuje.

Ve čtvrtek 28. května převzali tvůrci portálu Paměť národa cenu za nejlepší elektronický informační produkt v uplynulém roce. Ocenění bylo uděleno na základě hlasování účastníků mezinárodní konference o elektronických informačních zdrojích INFORUM.

Paměť národa je internetová aplikace přístupná na adresách www.pametnaroda.cz a www.memoryofnation.eu kterou během roku 2008 společně vytvořily Český rozhlas, sdružení Post Bellum a Ústav pro studium totalitních režimů. Jedná se o digitální archiv vzpomínek pamětníků významných historických událostí dvacátého století. Editační systém umožňuje snadno a přehledně ukládat audionahrávky, texty, fotografie i internetové odkazy a zpřístupnit je pro běžného uživatele internetu či v režimu e-badatelny pro registrované uživatele. K projektu se připojuje vícero domácích i zahraničních partnerů, díky čemuž získává evropskou dimenzi. Tomu odpovídá i nastavení aplikace – veškeré materiály je možné ukládat v národních jazycích, základní texty jsou překládány do angličtiny.

Cena Inforum

Foto: ÚSTR

Cílem projektu je vytvořit pestrou mozaiku, dokumentující prostřednictvím osobních vzpomínek dějiny Evropy ve 20. století.

K tomu mají přispívat i badatelská sympozia. To první se konalo v listopadu 2008, druhé se uskuteční letos 23. září. Sympozia se zúčastní zahraniční i tuzemští partneři projektu Paměť národa. Jeho hlavní náplní je diskuse o metodice vkládání pamětnických výpovědí na portál a editač-

ním systému portálu a také představení projektů oral history jednotlivých účastníků. Diskutovat se bude i o dalších možnostech využití pamětnického portálu.

Do projektu se prozatím ze zahraničních partnerů nejaktivněji zapojil slovenský Ústav paměti národa a rumunský Institut pro vyšetřování zločinů komunismu, kteří již vkládají na portál své sbírky oral history.

(red.)

Předsednický stůl na sympoziu Paměť národa v listopadu 2008

Foto: Jiří Reichl

Pracovníci publikačního oddělení na stánku ÚSTR během veletrhu Svět knihy

Foto: Patrik Virkner

ÚSTAV PRO STUDIUM TOTALITNÍCH REŽIMŮ NA SVĚTU KNIHY

Ústav pro studium totalitních režimů se s úspěchem zúčastnil letošního ročníku knižního veletrhu Svět knihy.

Jeho stánek na pražském Výstavišti se po celé čtyři dny konání veletrhu (14.–17. 5.) těšil velkému zájmu návštěvníků. Ti byli zvědaví nejen na publikace, jichž se prodalo kolem sto padesáti, ale i na katalogy výstav nebo DVD Zmařené naděje o pražském jaru 1968. Příznivý ohlas měla také výstava *Zkouška odvahy* na stěnách stánku.

Návštěvníci se zajímali i o činnost Ústavu a Archivu bezpečnostních složek. Mnozí tak využili dvou nainstalovaných počítačů s internetem, aby si prohlédli stránky Ústavu, Archivu a souvisejících webových projektů.

Velký úspěch měly také doprovodné programy, zejména křest knihy *Praha objektivem tajné policie*, o kterém mimo jiné natočila reportáž Česká televize. I při dalších akcích Ústavu – představení webu *Paměť národa*, výukovém semináři *Jak učit o komunismu* a pořadu o trutnovském hudebním festivalu a českém undergroundu – byly sály, v nichž se programy konaly, plné a jejich protagonisté se setká-

Ředitel ÚSTR Pavel Žáček podepisuje návštěvnické veletřhu revue *Paměť a dějiny*

Foto: David Kalika

vali s veskrze pozitivními reakcemi posluchačů.

Bylo to tak bezpochyby i díky vzácným hostům, kteří svou účastí doprovodné programy zpestřili. O zážitcích spojených s jejich sledováním StB promluvily pamětnice, jejichž fotografie najdeme právě v publikaci *Praha objektivem tajné policie*. Se svým nelehkým osudem seznámil posluchače také protikomunistický odbojář z 50. let František Zahrádka. Pozvání

přijal i režisér Vlastimil Venclík, který na výukovém semináři představil svůj film *Nezvaný host*, díky němuž se ocitl v nemilosti komunistického režimu. Sérii doprovodných programů uzavřeli básník Ivan Magor Jirous a písničkářka Dáša Vokatá. Vzpomínkami je doprovodili František Stárek Čuňas a režisér Oliver Malina Morgenstern, autor dokumentárního filmu *Český Woodstock*.

(red.)